

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an: 2 Dolars

Edition spéciale: 3 Dolars.

ADRESSE

"İdjtihad,, Constantinople

Téléph: St. 865

xxvième ANNÉE

15 Novembre 1930

İCTİHAD

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No: 309

ABONEMAN:

Seneliği [24Nusha] Türki-
ye için 2 1/2, Âlâ kâğıd-
lısı 5 Liradır

İDAREHANESİ

Cığaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi:

1904 — Genève.

Yirmi altıncı sene

15 Teşrinisani 1930

oldukları keşfiyat ve ihtira'atın bu sureti tevellüdünden Cumhuriyetlerin ne kadar bihaber olduklarını gösterir. «Bolşevizm» mesaisine veche tayin edebilecek müfekkireden mahrum işçinin düşebileceği derecei sefaleti meydana çıkardı.

İnkılâpkâr bir ideal hakkaniyete ne kadar muvafık olursa olsun yine mutlaka kanlı harpler bahasına zafere destres olur. Kanun huzurunda müsavat prensibini te'sis ve ba'zı sınıfların imtiyazlarını ilga etmek için Avrupada yirmi sene süren mücadeleler lâzım oldu.

Bir İnkılâpkâr Hükûmet, ancak bir kaç pişvanın istibdadı altına düşmek şartile paydar olur.

İnkılâplar hiç bir zaman çok devam etmezler; çünkü çok geçmeden dünyaya hâkim olan icabatı iktisadiyye ve içtima-iyye ile tesadüm eder. O zaman nazariyecilerin aczini görerek Cumhur onlardan yüz çevirir bu safhaya vasil oluncaya kadar bir çok harabiyetler vücuda gelir. Rusya bugün bunun tecrübesini yapıyor.

İnkılâplar, İnkılâplardan sonra muammer kalan Rüesanın ba'zılarını zenginletir, fakat İnkılâplar, İnkılâpları fi'le çıkaran Cumhurların bilâ istisna sefaletini artırır; bu hakikate nas kitlesinin aklı ermediğinden inkılâpçı pişvalar dünyayı uzun müddet hercümerc edebilirler.

Zamanların İnkılâpçı Meclis, «Assemblée»leri gösterir ki müt'aassıplar, muhaliflerini muttariden katli'ame arz etmekden başka bir ikna' usulu keşf etmemişlerdir.

MEVLÂNA MÜTEFEKKİR VE ŞAİR [*]

Hanım ve Bey efendiler,

Bu senenin Türk Ocağı konferanslarına, şarkın büyük zekâlarından ve bilhassa büyük yürüklerinden olan Mevlâna Celâleddini Rumî hakkında bir musahaba ile başlanması iyi oldu. Bizim zekâmızın ve irfanımızın gökleri şark toprağındadır. Cismanî ve ruhanî hayatımızın ilk nusgu oradan mas ve cezb olunmuştur. Bizim mazimiz şarkdadır. ve ben de şu kanaattayım ki, bir milletin mazisi, hali, istikbali daima yekdiğerine müttasil kalmalı bunlar arasında bir inkita' olmamalı; zaten bu inkita' bu infisal gayri tabi'îdir. Kolay, kolay mümkün de değildir. Bir ağaç kökleriyle ittisalını muhafaza etmek şartile dalları üzerine diğer muvafık meyvaların aşılmasını kabul eder. Fakat köklerinden cuda olmuş bir ağaç ölmüş demektir. Böyle bir ağaç ancak malzeme olarak kullanılabilir. Beni kimse muhafazakârlıkla tavsif etmez. Bila'kis bunun zıddile çok tahtie olunmuşumdur. Bu vaz'iyetimden memleketimin müstefid oluğunu bana söyleyenler çoktur. Bundan bir mutazarrir varsa o da kendimdir. Fakat bu sayede, bu gün muhafazakârlık ve ma'ziye fazla marbut olmakla itham olunmaktan aslâ endişe etmiyorum ve fikrî ve harsî mazimizin iklimi olan şarktan ve oradaki fazilet ve meziyetlerden kemali şevk ile bahs edeceğim.

Mevlâna Celâleddini Rumî. esasen bir Türk eli sayılan Belh şehrinde ve 604 tarihi hicrisinde doğmuştur. Babası Harimin Sultan u'lulam unvanını haiz ve en meşhur âlim ve mütasavviflerinden ve Fahreddini Razînin mu'asırların-

[*] 6 teğrini sani 1930 tarihinde İstanbul Türk Ocağında verilmiş konferansdır.

dan Mehmed Behaeddin veld İbnü Hüseyin Elbekridir.

Mevlâna Celâleddin Rumî, şarkın en büyük mütesavvif ve panthéistlerindendir. Bu akşam onun tercemei hal ve hayatından bahsetmeyeceğim, bu hususta fazlasile malûmat ve mankulât almak isteyenler « Spehsalar »ın ma'ruf risalesile genç müderrislerimizden Köprülü zade Fuad Beyin hakikaten mütebahhirane ve nev'inde pek kıymetli olan Türk [Edebiyatında ilk mütasavvifler] adlı kitabına müracaat ederler. Fuad Bey mevlanayı İranî gösteriyor, Şemseddin Sami Bey merhum ise « nesebi Emirelmü'minin hazreti Ebubekr Sıddik radiyallahu a'ne müntehi olur » diyerek onu Arap kavmine rabt ve mal etmektedir.

Saf i'rk yoktur. Batınlarca müddet Türk ilinde, Selçuki Türkleri içinde yaşamış ve yine bir Türk âli olan Belh'de doğmuş olan Celâleddine Türk evlâdı nazarile bakmak fazla bir « nasyonalizm » gayratı ad olunmamalıdır.

Mevlânânın Türkçe bazı eş'arı bulunduğu gibi (Divani kebir) ve (Divani Şemsül Hakayik) istisna edilirse geride kalan başlıca ve âlemce meşhur eseri (Mesnevî) dir.

Mesnevî 26,660 beytten müteşekkil muazzam bir manzumeler mecmuasıdır. Bu manzumelerin hemen cümlesi Fransızların Didactique dedikleri bizim ah-lâkı veya ta'limi diyeceğimiz ikaz edici ve nasihat verici, göz acıcı manzum hikâye ve nüktelerdir. nümune olarak, rubaiyatı Ömer Hayyam tercememe almış olduğum bir hikâyesini anlatayım: Mesnevînin bu hikâyesinin adı (seyyahın eşeği)dir. Maksudı iman taklidinin ya'ni kör körüne inanma ve taklid etmenin fena ve mühlik olduğunu, ictihad ile muhakeme ile ta'yini siret etmek lâzım geldiğini anlatmaktır. Hikâye şudur:

Eşeğe binmiş bir seyyah, sofuların hankahına

müsafir iner; mütesavvif dervişler hüsnî kabul ederler, biri seyyahın abasını kaldırır, diğeri elbisesinin tuzunu alır, bir diğeri seyyahın elini, yüzünü, ayağını siler. Bir dördüncü derviş müsafiri kabul salonuna götürür. Bir beşinci derviş seyyahın eşeğini ahura çeker, saman arpa verir. Müsafir pek memnun kalır. Fakat dervişler fakirdirler. Müsafire ikram etmek için, ne yiyecekleri, ne paraları bulunmaz; telâşa düşerler. Uzun müzakereden sonra, müsafirin eşeğini satmaya karar verirler, parasile kuzu kızartırlar şarap alırlar, mükemmel muzikacılar getirirler. Akşam olur, yerler, içerler, musiki dinlerler.

« خرب رفت و خرب رفت و خرب رفت »

« Gitti, dostum, eşek gitti »

Nekratlı bir şarkı irtical ve terennüm ederler. Kebabın ve şarabın, musikinin, nağmenin te'sirile aşka gelen müsafir dahi nekratı, dervişlerle beraber tekrar eder. Sabah olur, yola düşecek seyyah, eşeğini ister; işi anlatırlar, kendisinin de nekratı okuyarak emri vakı'î tasdik ettiğini söylerler. Me'yus seyyah « evet amma ben bunu sizi takid etmek için yaptım » der.

« مرمرا تقلید شان بر باد داد »

« که دو صد لغت بر آن تقلید باد »

Ya'ni « onları taklid etmek beni berbad etti, o taklide iki yüz kere lâ'net olsun! » diye sızlanarak yayan yola düşer.

Mevlânânın şi'irlerinde ve bilhassa ifade ve selaset noktasından müsavilik yoktur. Meselâ Urfinin, Hafızın, Feyzî Hindinin seyyal ve traşide ifadeleri onda yoktur. Fakat bu yokluğa mukabil onda bir varlık vardır ki o da Fransızların intuition dedikleri ve Darülfünunumuzun hadsi dediği ve benim feraset demeyi tercih ettiğim öğrenmeden bilmek ve duymak yüksekliği ve derinliği dir. Bir arkadaşı için yazdığı mersiyede

دل میان خون تشنه، عقل و جان بگریخته

Diye ve akla ve cana ağlamak için gözler ve sızlamak için yürekler veren kimse çok yüksek şairdir.

Bundan dokuz sene evvel Celâl Nuri Bey 82 numaralı (İctihad) ın 1808 inci sahifesinde şu satırları yazmış ve benim bu güü size kısmen tahrir edeceğim sa-

tırların yazılmasına ve bu günkü suhbetimizin hazırlanmış olmasına sebep olmuşdu:

«Zavallı mutasavvife ile Muhammed ül-Emin gibi ulul'azm bir sahibi siyasetin, ince bir diplomatın, mahir bir vazî-i diyanetin hayatları arasında azim fark vardır. »

Cezbegir Mahiddini Arabî ve biçare Celâleddin Rumi gibi dervişler nerede Muhammed ül Emin gibi şehsuvarı meyânı icraat nerede ? » diyordu.

Biçare Celâleddin Rumi gibi dervişler süzü, mevlâna Celâleddini Rumî hakkındaki hayranîyetimi bir hamle-i isyan ile kaynatı.

Vazî'iddin Mehmedül Eminî Arabî hazretlerini yükseltmek için, Mevlana Celâleddini Rumî hazretlerini alçaltmaktan başka bir yol, hem daha musib, daha müstahsen bir yol bulunabilirdi.

آن فریاد جهان معنوی
بس بود رهان قدوش مشنوی.
من چه گویم وصف آن عالی جناب
نیست بهر سبب ولی دارد کتاب. [1]

dedi gi Mevlâna Celâleddini Rumî , Goethe , Schiller , Fırrdusî , Homère gibi dâhîlerdendir.

Hakkı ibadeti ve hakikati ibadeti bilmiyerek cahilâne veya riyakârane harekâtı rusumiyede bulunanlar hakkında:

سر بر زمین دم بجوا میکند
کوی عبادات خدا میکند»

dyebilmiş olan Mevlâna Celâleddini Rumî

طریقت جز از خدمت خلق نیست
بسیج و سجاده ودلق نیست [2]

deyen (Sa'di) kadar hakikati eşyaya infazı nazar etmiş demektir.

[*] Cihani maniviyatın bu Feridununun bürhanı fadlû meziyeti olarak (Mesnevi) kâfidir. Ben bu yüksek ruh hakkında ne söyleyim. Peygamber değildir, fakat kitabı vardır.

[**] İbadet, ibadullahı iyilik, hidmet etmekden gayri bir şey değildir. İbadet tesbih ile seccade ile, delk giyinmekle değildir.

« ان صلاتی و سایر عباداتی لارائة الناس ولتحفظ حدود الشرع
لا حاجة لی الی وصال الی وطنی الاصلی »

deyen zat, ahengi islâma yeni bir nota vermiş demektir.

(Muhiddini Arabî) nin (Fususulhikem) inin içinden çıkamadım; onun için hiç bir şey söyleyemem. Fakat (Mevlâna Celâleddini Rumî) hakkında bi payan hayranîyetlerim vardır. Terceme-i eşarım, ruhlara bir şarabı lâhutî gibi sunacağım.

Bu şi'irlerin ünvanını (Dilmesti'i Mevlâna) koydum.

Bu şi'irlerin cümlesinin tam asıllarını buluyum demek beyhudedir. Bununla beraber ahfadından Veled Çelebi Efendi benim bu tercemelerim ve daha doğrusu bu âdabtasyonlarım hakkında bana yazdığı ve Dilmesti'i Mevlânanın başında intişar eden zarifane bir mektubunda şu satırlar vardır

Gelelim (Dilmesti'i Mevlâna) ünvanlı şi'irlernize. Ey temelli ilm ve fazilet sahibi üstad! te'min ederim ki siz aynı zamanda gayet hassas bir şâ'irsiniz (Mevlâna) ya Arabistan çöllerinde nağmeperdazlık ettirmeniz cyyamı cevanide berayi tahsil (Şam) ı teşriflerinde inşad eyledikleri iş'arın tercemesi zan olunur. Kezalik diğer âlî ve rakik hayallernizin de (Divanı kebir) de metnini bulmak güç değildir.

(Maba'di var)

«UZAKLARDAN UZAKLARA»

Şimdi artık senden uzak bir sahildeyim;
Yükseliyor Sazlıklardan bir veda' sesi.
Sevgililer uğramayan viran eldeyim;
Sevdaların bu yerlerde solmuş gölgesi.

Yorgun, Susuz, Ahuların gözleri gibi,
Ufka dalgın bakışların efsanem oldu.
Akşamların melâlile titreyen kalbi,
Sen unuttun ve Baharım açmadan soldu.

Begleyorum bu yollarda yorgun, perişan,
Rüzgârların beldesinden bir tek hediye.
Saçlarından ey Sevgilim! dağılup, Uçan
Saçlarından bir kaç teli getirir diye...

Salih Zeki.